

У науци је мали број монографија међународног значаја које су изузетан допринос и техничким и хуманистичким и друштвеним наукама. Једна управо таква монографија је књига *Павиљон Serbia у Риму 1911. Модернизам, архитектура и рана идеја југословенства* Слободана Данка Селинкића која је вредан допринос истраживањима у домену архитектуре, урбанизма, историје архитектуре, историје уметности, културологије, културне политике, студија Југославије и историје. Како је предмет студије један резултат сарадње скулптора Ивана Мештровића и архитекте Петра Бајаловића, „две личности југословенске, српске, хрватске, али и аустроуграске и италијанске културе“ (стр. 12), допринос монографије не остаје у границама једне државе и културе, него је релевантан за неколико њих.

Користећи дијахронијски приступ, методу реконструкције, методу архитектуре сећања и компаративни приступ, аутор се фокусира на објекат који више не постоји – на павиљон Краљевине Србије на Међународној уметничкој изложби (*Mostra internazionale di belle arti*) у Риму 1911. године. Иако је Павиљон био отворен осам месеци, о његовом изгледу је пронађено врло мало сачуваних докумената – неколико фотографија екстеријера, седам фотографија изложбене поставке, као и архитектонски цртежи који нису слика изведеног решења и који су сада први пут објављени. Селинкић ове документе, као и релевантне мапе, скице, писма, дописе, плакате и каталоге из 1911, налази током низа година истраживања у архивима и институцијама као што су Национална галерија модерне уметности у Риму (GNAM), Галерија Мештровић – Сплит, Атеље Мештровић – Загреб, Музеј града Рима, Музеј Београда, Народни музеј у Београду, Народни музеј у Крушевцу, Централни архив – Рим, Архив САНУ, Архив Србије, Архив Југославије, Архив Матице српске, Библиотека и архива GNAM – Рим, Библиотека Британске академије у Риму, Библиотека Музеја примењене уметности у Београду, Спомен збирка Павла Бељанског – Нови Сад, Градски музеј Тревисо.

На основу пронађених докумената, Селинкић приступа реконструкцији Павиљона, у оквиру ширег бављења облашћу коју дефинише као архитектуру сећања, а чији

је циљ „да реконструише дела којих нема, уводи их у садашњост као меморију одсуства, даје им ново значење и пружа нове могућности читања, ствара слободан простор за сазнавање и разумевање будућности и надахњује нова дела“ (стр. 27). Реконструкција Павиљона се одвијала у три фазе: (1) у сарадњи са студентима четврте године Архитектонског факултета Универзитета La Sapienza у Риму, током зимског семестра 1992/1993, када је Селинкић као гостујући предавач држао предавања на тему „Архитектура на тлу Југославије од 1918. до 1990. године“; (2) у сарадњи са архитеком Сантеом Симонеом у Риму, током 2015/2016, (3) у сарадњи са архитеком Бранком Станојевићем, у Београду, Новом Саду и Риму 2018–2020. године. Свака реконструкција је била направљена на основу новопронађених података и оне су резултовале цртежима и/или рендерима који су први пут објављени у овој монографији.

Осим на изглед Павиљона, Селинкић се фокусира и на начин његовог настанка и значај који је имао и који има за културу југословенског подручја. Србија је била једна од малобројних земаља које су сена изложби 1911. представиле самосталним павиљонима. Аутор стога посматра Павиљон у контексту међународног презентовања државе сопственим павиљоном, то јест у односу на учешћа Србије на светским међународним изложбама (*Expositions universelles*) у Паризу (1889. и 1900), Лијежу (1905), и Торину (1911), где се Србија представила павиљоном изграђеним у такозваном српско-византијском стилу који је промовисан као традиционални, национални стил. Павиљоном у Риму направљен је јасан отклон од тог стила, архитектуром која је била „сведена и пречишћена класична симетрична форма која наговештава пут ка модернизму” (стр. 43). У Павиљону је било изложено 227 дела, радови шест скулптора и 20 сликара, међу којима је било хрватских и словеначких уметника који су одлучили да се не представе као аустроугарски уметници, с обзиром на то да су живели тада на територијама Аустро-Угарске монархије. Овим чином, „била је јасна порука коју је симболизовао Павиљон: храм слободе настао на идеји југословенства много пре него што је држава Лужних Словена била створена” (стр. 40). Селинкић стога сматра да је Павиљон прва грађевина која материјализује идеју југословенства и у којој можемо тражити најаву модерне архитектуре будуће Југославије. Заједничким излагањем дела разних народа Балкана, уз помоћ уметности и архитектуре, промењено је мишљење целог света према народима који ће временом чинити Југославију (стр. 197).

Селинкић посебну пажњу придаје одабиру радова за излагање у Павиљону, што је од значаја за изучавање дела Надежде Петровић, а посебно Ивана Мештровића чија су дела из *Косовског* и *Марковог циклуса* први пут јединствено изложена у Павиљону, након чега су неке скулптуре остале у Риму, а неким се изгубио траг. Аутор највећу пажњу посвећује синергији између архитектуре и уметности, примећујући да је чак и унутрашњост Павиљона била обложена меким материјалима како би се дао осећај топлоте у односу на камене скулптуре. Увиђајући из пројекта и докумената да је Бајаловић имао на располагању

све детаље о Мештровићевим скулптурама које ће бити изложене, Селинкић даје детаљан приказ усклађености Павиљона према скулптурама и указује да однос различитих професија у процесу стварања архитектуре радикално мења вредновање улоге и доприноса архитекте Петра Бајаловића, који је за овај пројекат био одликован Орденом витезова Италијанске круне 1912. године.

Увиђајући да Мештровићева архитектура није подробније истражена, Селинкић приступа Павиљону и у односу на то који је утицај имао на каснија Мештровићева дела. При томе посебну пажњу посвећује утицају Павиљона на пројекат макете *Косовски храм* (називан и *Видовдански храм*), са освртом на вишеугаону куполу и синкретичан однос архитектуре и уметности. Селинкић сматра да „ова два дела, две архитектуре: павиљон-храм и макета-храм, постају два комплементарна дела истог назива, настала у истом граду и у исто време, и оба везана за идеју и дела Ивана Мештровића” (стр. 114). Поред тога, Павиљон, према аутору, постаје и полазиште за истраживање Мештровићеве улоге у стварању Краљевине СХС 1918. године, односно у стварању Југославије, њене нове уметности и културе и у стварању југословенског културног простора.

Из монографије Слободана Данка Селинкића сазнајемо да је, иако више не постоји, Павиљон Краљевине Србије на Међународној уметничкој изложби у Риму 1911. године представљао искорак у културној дипломатији, презентацији државе у иностранству, архитектури, уметности, интердисциплинарној сарадњи, интернационализацији „националне” поставке, идеји југословенства, због чега је значајан део историје и сведочанство како нас је свет видео и како смо видели себе. Из тог разлога је монографија значајан допринос различитим дисциплинама, али и пољу архитектуре сећања коју аутор заступа и коју научно демонстрира у овој монографији, како би могла бити примењена на друге архитектонске објекте који из разних разлога више не постоје.

др Соња Јанков